

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Економічний факультет

Кафедра фінансів і кредиту

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

«Страховання»

обов'язкова

**Освітньо-професійна
програма:**

Фінанси, банківська справа та страхування

Спеціальність:

072 Фінанси, банківська справа та страхування

Галузь знань:

07 «Управління та адміністрування»

Рівень вищої освіти:

перший (бакалаврський)

Факультет:

економічний

Мова навчання:

українська

Розробник:

**Кучерівська С.С., доцент кафедри фінансів і
кредиту, к.е.н., доцент**

Профайл викладача:

<http://econom.chnu.edu.ua/kafedry-ekonomichnogo-fakultetu/kafedra-finansiv-i-kredytu/kolektyv-kafedry-finansiv-i-kredytv/kucherivska-sofiya-stepanivna>

Контактний тел.:

099 030 1786

E-mail:

s.kucherivska@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle:

<https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=1050>

Консультації:

**он-лайн консультації - згідно з графіком
очні консультації – за попередньою домовленістю**

1. Анотація навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна «Страховання» належить до циклу обов'язкових освітніх компонентів циклу професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». У процесі засвоєння змісту дисципліни здобувачі вищої освіти отримають базові фундаментальні знання зі страхування і набудуть відповідних фахових компетентностей для вирішення складних спеціалізованих завдань і практичних проблем у ході професійної діяльності в галузі страхування.

2. Мета навчальної дисципліни: формування у здобувачів вищої освіти фундаментальних знань з основ страхування, положень обов'язкових і добровільних видів страхування та застосування необхідних механізмів страхового захисту майнових інтересів юридичних осіб і громадян на випадок настання ризикових ситуацій, основ ведення страхового бізнесу та функціонування страхового ринку.

3. Пререквізити. Вивчення дисципліни базується на знаннях, здобутих при вивченні таких обов'язкових дисциплін: «Економічна теорія», «Макроекономіка», «Вступ у спеціальність», «Фінанси», «Фінанси домогосподарств», «Фінанси підприємств». Дисципліна є основою для розуміння та здобуття знань з дисциплін вільного вибору, що розкривають особливості страхової справи, а також таких обов'язкових дисциплін освітньої програми, як «Соціальне страхування», «Фінансовий ринок».

4. Результати навчання. Відповідно до освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» та галузі знань 07 Управління і адміністрування вивчення дисципліни «Страховання» сприяє формуванню наступних компетентностей і програмних результатів навчання:

Загальні та фахові компетентності:

ЗК02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК06. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні

ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК11. Здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

СК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

СК03. Здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

СК05. Здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку.

СК08. Здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

Програмні результати навчання:

ПР03. Визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР05. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

- ПР07. Розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування.
- ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.
- ПР11. Володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування.
- ПР12. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефаківців у фінансовій сфері діяльності.
- ПР16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань і змістовно інтерпретувати отримані результати.
- ПР17. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.
- ПР19. Виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань.
- ПР20. Виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення.
- ПР21. Розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	3	6	4	120	2	30	30	-	-	60	-	екзамен
Заочна	3	6	4	120	2	8	8	-	-	104	-	екзамен

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ог	у тому числі				
		л	пр	лб	інд	с.р.		л	пр	лб	інд	с.р.
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи страхової діяльності												
Тема 1. Поняття та економічна суть страхування. Мета: розкрити зміст страхування як складової системи фінансових знань; еволюцію формування відносин страхового захисту. Значення і порядок формування страхового фонду; ознаки, функції та принципи страхування.	9	2	2	-	-	5	10	1	1	-	-	8
Тема 2. Історія виникнення та розвитку страхової діяльності. Мета: розкрити історичні аспекти розвитку видів і форм страхування і перестрахування, погляди вітчизняних і зарубіжних науковців і діячів на	9	2	2	-	-	5	11	1	-	-	-	10

важливість страхування												
Тема 3. Страхові ризики та їх оцінка Мета: розкрити суть, ознаки страхового ризику, методи оцінки, вибору та покриття ризиків страховиками.	9	2	2	-	-	5	10	1	1	-	-	8
Тема 4. Термінологія страхової діяльності Мета: розкрити визначення основних термінів страхової справи	9	3	2	-	-	4	9	1	-	-	-	8
Тема 5. Види та форми страхування. Мета: висвітлити ознаки класифікації видів страхування та принципи проведення форм страхування	9	2	2	-	-	5	9	-	1	-	-	8
Тема 6. Страховий ринок. Мета: розкрити суть, ознаки, функції страхового ринку, визначити особливості діяльності учасників страхового ринку.	14	4	4	-	-	6	11	-	1	-	-	10
Разом за змістовим модулем 1	59	15	14	-	-	30	60	4	4	-	-	52
Змістовий модуль 2. Особливості організації та ведення страхової діяльності												
Тема 7. Визначення страхових тарифів. Мета: висвітлити суть тарифної політики страховика, порядок розрахунку тарифних ставок, значення і порядок розрахунку показників страхової статистики.	9	2	2	-	-	5	11	1	-	-	-	10
Тема 8. Фінансові результати діяльності страхових компаній Мета: розкрити структуру доходів, витрат страховика, порядок формування прибутку страхової компанії, вимоги до здійснення інвестиційної діяльності.	11	2	4	-	-	5	10	1	1	-	-	8
Тема 9. Види страхування рівня життя громадян Мета: розкрити особливості проведення видів страхування життя, загальнообов'язкового державного соціального страхування.	10	3	2	-	-	5	10	1	1	-	-	8
Тема 10. Ризикові види страхування Мета: розкрити особливості проведення страхування майна і страхування відповідальності.	11	3	3		-	5	9	1	-			8
Тема 11. Перестраховування і співстраховування Мета: висвітлити суть і	11	3	3	-	-	5	11	-	1	-	-	10

значення перестраховування, методи передачі ризиків і види договорів перестраховування; нюанси здійснення співстрахування.												
Тема 12. Страхування в різних країнах світу Мета: висвітлити особливості функціонування ринку страхування в різних країнах світу.	9	2	2	-	-	5	9	-	1	-	-	8
Разом за змістовим модулем 2	61	15	16	-	-	30	60	4	4	-	-	52
Усього годин	120	30	30	-	-	60	120	8	8	-	-	104

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів при вивченні дисципліни «Страхування» спрямована на узагальнення та засвоєння знань по кожній темі. Вона включає наступні види робіт:

- опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованих джерел;
- підготовку до практичних занять, у т.ч. питань, які виносилися на самостійне вивчення;
- підготовка есе, рефератів, презентацій з наведеного переліку.

Назва теми	Кількість годин	
	денна ф.н.	заочна ф.н.
Тема 1. Поняття та економічна суть страхування 1. Історична зміна сприйняття значення страхування в суспільстві. 2. Самострахування: суть, плюси та мінуси.	5	8
Тема 2. Історія виникнення та розвитку страхової діяльності 1. Цікаві випадки в історії розвитку страхування. 2. Згадки процесу страхування у літературних і мистецьких творах.	5	10
Тема 3. Страхові ризики та їх оцінка 1. Сучасні методи управління ризиками. 2. Дослідження ризиків обраного суб'єкта господарювання.	5	8
Тема 5. Види та форми страхування 1. Причини виникнення та значення обов'язкового страхування. 2. Класифікація видів страхування в ЄС. 3. Розвиток новітніх видів страхування.	5	8
Тема 6. Страховий ринок 1. Суть страхової угоди та етапи її проходження 2. Об'єднання страховиків та їх функції. 3. Міжнародні асоціації фахівців страхової справи. 4. Характеристика та аналіз діяльності обраної страхової компанії. 5. Реклама страхових послуг і нетрадиційні канали реалізації страхових послуг.	6	10
Тема 7. Визначення страхових тарифів 1. Сучасні методи формування бази даних страхової компанії. 2. Шахрайство у страхуванні	5	10
Тема 8. Фінансові результати діяльності страхових компаній 1. Моделі аналізу фінансового стану страхових компаній 2. Інвестиційна політика страхових компаній в Україні та різних країнах світу 3. Особливості оподаткування страхових компаній	5	8
Тема 9. Види страхування рівня життя громадян 1. Сучасна практика проведення медичного страхування в Україні	5	8

та світі 2. Проблеми розвитку ЗДСС в Україні 3. Забезпечення громадян в старості: вітчизняний та іноземний досвід.		
Тема 10. Ризикові види страхування 1. Особливості проведення екологічного страхування 2. Фактори, що впливають на поширення певних видів страхування. 3. Страхування космічних ризиків 4. Авто-каско й автоцивілка: порівняльна характеристика	5	8
Тема 11. Перестраховування і співстраховування 1. Перестрахові пули: суть та особливості діяльності 2. Сучасні методи гарантування виплати страхового відшкодування	5	10
Тема 12. Страхування в різних країнах світу 1. Ллойд: історія та сьогодення 2. Популярні види страхування в скандинавських країнах 3. Особливості страхування в ісламських країнах 4. Привабливість ринків країн Азії для страховиків.	5	8

6. Методи навчання, форми та методи оцінювання

Методи навчання:

- вербальні методи (лекція, диспут, пояснення конкретних ситуацій);
- наочні методи (демонстрація, ілюстрація, самостійні спостереження здобувачів освіти);
- робота з інформаційними ресурсами: законодавчо-нормативні документи, наукова, навчально-методична література та інтернет-ресурси;
- самостійна робота за програмою навчальної дисципліни;
- кооперативне навчання;
- дистанційне навчання з використанням відповідних онлайн-платформ.

Форми та методи оцінювання:

- усне опитування (індивідуальне, фронтальне);
- письмове опитування;
- презентація результатів виконання індивідуальних завдань (творчих, розрахункових, аналітичних);
- розв'язування практичних ситуацій;
- реферати;
- есе;
- підсумковий контроль – екзамен

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Дедлайни та перескладання. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається з дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний, участь у конференції, студентській олімпіаді).

Академічна доброчесність. Здобувачі вищої освіти самостійно виконують навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання. Обов'язковим є посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень інших авторів. Списування під час контрольних робіт та екзамену заборонені (в т.ч. з використанням мобільних девайсів).

Відвідування занять. Відвідування занять є обов'язковою умовою виконання навчального плану дисципліни. Форми навчання визначені затвердженим графіком освітнього процесу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Критеріями оцінювання є:

при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладання матеріалу; використання основної та додаткової літератури; аналітичні міркування, уміння робити

порівняння, висновки; уміння аналізувати теоретичні проблеми з урахуванням світової і вітчизняної практики;

при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладення матеріалу, використання літературних джерел, законодавчих актів, прикладів та фактичного матеріалу тощо; цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи.

Вищими балами оцінюється самостійний обґрунтований погляд здобувача щодо конкретної практичної ситуації або проблеми.

Максимальна кількість балів, яку здобувач може отримати в процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів здобувач набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (екзамену).

Під час поточних видах контролю максимальна оцінка знань здобувача за кожну тему (опитування, тестування, розв'язання задач), виконання завдань для самостійної роботи, підготовки есе – 5 балів. Кількість балів за кожний навчальний елемент виводиться із суми поточних видів контролю (за виступи на семінарах, доповнення, тестові завдання, підготовку рефератів тощо). Кількість балів за модуль дорівнює сумі балів, отриманих за навчальні елементи даного модуля. Максимальна кількість балів складає: за 1 модуль – 30; 2 модуль – 30 (разом – 60 балів), підсумковий контроль – 40 балів.

Здобувач вищої освіти, який набрав протягом нормативного терміну вивчення дисципліни 60 балів та виконав навантаження за всіма кредитами, має можливість не складати екзамен і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку або складати екзамен з метою підвищення свого рейтингу за даною навчальною дисципліною. Здобувач вищої освіти, який не отримав позитивні оцінки за підсумками роботи над кожним модулем, вважається не атестованим та не допускається до складання екзамену. Допущеним до складання екзамену здобувач вищої освіти може бути лише у разі відпрацювання всього матеріалу, передбаченого навчальним планом у повному обсязі, або тієї частини навчального матеріалу, за який отримано незадовільну оцінку, або за яким він не атестований.

Проведення підсумкового контролю здійснюється у формі екзамену і в терміни, передбачені графіком навчального процесу. Екзаменаційний білет містить два теоретичних питання з дисципліни, 5 тестових завдань і одне практичне завдання з пройденого матеріалу.

У 40 балів, що можливо отримати на екзамені входить: 2 теоретичних питання (по 10 балів відповідно), 5 тестів по 2 бали (сумарно 10) та практичне завдання (10 балів). У випадку не повної відповіді зберігається відсоткове відношення розкриття відповіді та бального оцінювання.

Оцінкою «А» оцінюється повна та аргументована відповідь на теоретичне запитання, правильна відповідь на тестові питання та сформульовані правильні визначення з глосарію, а також правильно розв'язана практична ситуація. Відповіді повинні розкривати суть матеріалу, що свідчить про вміння аналізувати матеріал та робити змістовні висновки. Відповідь повинна бути чіткою, логічною і послідовною.

Відповідь оцінюється на «В» за умови розкриття теоретичного питання білету та тестових завдань, понять з глосарію, правильно розв'язаної практичної ситуації, але містить неточності, що не суттєво впливають на зміст завдання.

Відповідь оцінюється на «С» за умови повного та правильного розкриття одного з питань білету, розв'язаної практичної ситуації, але у відповіді недостатньо правильно сформульовано визначення з глосарію. У той же час тестові завдання вирішені на належному рівні.

Якщо підхід викладення матеріалу правильний, але виявляється недостатнє його розуміння, допускаються окремі неточності, виставляється оцінка «D».

Відповідь оцінюється на «Е» у випадку правильного підходу до викладення теоретичного матеріалу та відповідей на тестові завдання.

В усіх інших випадках відповідь оцінюється на «Fх».

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	оцінка (бали)	пояснення за розширеною шкалою
відмінно	A (90 – 100)	відмінно
добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
незадовільно	FX (35-49)	незадовільно (з можливістю повторного складання)
	F (1-34)	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

Максимальна оцінка знань здобувача під час навчальних занять за кожную тему наведена в таблиці.

Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточне тестування та самостійна робота												Кількість балів (екзамен)	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль №1						Змістовий модуль № 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

7. Рекомендована література - основна

1. Про страхування: Закон України в редакції від 15.06.2022 р. №85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. №1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
3. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України №222 VIII в редакції від 05.01.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
4. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 11.02.2022 р. № 2664-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
5. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01.07.2004 р. № 1961-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text>
6. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 09.02.2012 № 4391-VI / Верховна Рада України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>
7. Про затвердження Положення про визначення умов провадження діяльності з надання фінансових послуг, здійснення яких потребує відповідної ліцензії (ліцензійних умов): Постанова НБУ №27 від 30.03.2021 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30032021_27
8. Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті : Постанова КМУ від 14.08.1996 р. № 959 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-96-%D0%BF#Text>
9. Александрова М.М., Петрук О.М., Улубієва К.К. Страхування: навчально-методичний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] . Житомир: ЖДТУ. 2011. 184 с.
10. Безугла В.О. Постіл І.І., Шаповал Л.П. Страхування : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 582с.
11. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні» : Національний банк України. Київ. 2020 : URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya>
12. Білик О.І., Хім М.К. Державне і приватне страхування. Теорія і практика: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2019. 231 с.
13. Вовчак О.Д. Страхування: навчальний посібник. Львів : Знання, 2011. 391 с.

14. Дячкова Ю.М. Страхування : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
15. Журавка О.С., Бухтіарова А.Г., Пахненко О.М. Страхування : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2020. 350 с.
16. Клапків Ю.М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.
17. Клапків, Л. Фінансові ризики в діяльності страхових компаній : теоретичні засади, сучасні реалії та прагматизм управління [Електронний ресурс] : монографія / Л. Клапків, Ю. Клапків, В. Свірський. - Івано-Франківськ : Кушнір Г. М., 2020. - 172 с.
18. Кучерівська С.С. Страхування. Фінанси, банківська справа та страхування. Корпоративні фінанси та фінансове посередництво : підручник для бакалаврів / за ред. проф. П.О. Нікіфорова, доц. Н.А. Бак. Том.1. Чернівці, 2019. С. 63-112.
19. Плиса В.Й. Страхування : підручник, 2-ге вид, виправлене й доповнене. Київ: Каравела, 2019. 512 с.
20. Страхування : підручник / [Колупаєва І. В. та ін.] ; за ред. І. В. Колупаєвої. Харків : Стильна типографія, 2018. 741 с.
21. Страхування : методичні рекомендації / Укл. А.Є. Брязкало, С.С. Кучерівська. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. 88с.
22. Страхування: підручник / В.Д. Базилевич та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. Київ: Знання, 2008. 1019 с.
23. Страхування: підручник / керівник авт. кол. і наук. ред. Осадець С.С. Київ: КНЕУ. 2006. 604с.
24. Страхування : практикум / укл. Брязкало А.Є., Гладчук О.М. Кучерівська С.С. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т, 2020. 152 с.

8. Інформаційні ресурси

Офіційні сайти органів державного управління України:

1. Державна служба статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Кабінет Міністрів України – [http:// www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)
3. Ліга страхових організацій України – uainsur.com
4. Міністерство економіки України – <http://www.me.gov.ua>
5. Міністерство фінансів України – <http://www.minfin.gov.ua>
6. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України - www.nssmc.gov.ua
7. Національний банк України – [http:// www.nbu.gov.ua](http://www.nbu.gov.ua)

Офіційні сайти науково-дослідних інститутів і центрів, пошукових систем:

1. International insurance society – <https://www.internationalinsurance.org/>
2. База українського законодавства в Інтернет – www.lawukraine.com
3. Інститут глобальних стратегій – www.igls.com.ua
4. Інформаційний сервер про Україну – www.uazone.net
5. Консорціум економічних досліджень – www.eurasia.org/eerc/kyiv/EERC

Офіційні сайти наукових і електронних бібліотек:

1. Електронна бібліотека – www.lib.com.ua
2. Електронна бібліотека Львівської комерційної академії – www.dev.lac.lviv.ua/lib
3. Дніпропетровська обласна наукова бібліотека – www.lib.dp.ua
4. Львівська електронна бібліотека ім. В. Стефаника – www.lsl.lviv.ua
5. Наукова бібліотека ім. Максимовича – www.lib-gw.univ.kiev.ua
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського – www.nbuv.gov.ua